

De la Inochentie Micu-Klein (1737) și până la interzicerea Bisericii Greco-Catolice de către regimul comunist (1948), Blajul, Mica Romă, cum l-a supranumit Eminescu, a fost capitala culturii române din Ardeal. Aici s-a inițiat marele „proiect de țară”, occidentalizarea românilor. Sintagma „tradiție greco-catolică” n-a putut fi rostită vreme de patruzeci de ani. Or, fără această tradiție, nu se poate explica originea însăși a României moderne. Colecția „Mica Romă XXI” își propune să acopere acest gol din memoria națională. Vor fi publicate cărți de patrimoniu și autori de raftul întâi, unii dintre ei necunoscuți generațiilor recente.

AUGUSTIN BUNEA (1857-1909), preot greco-catolic, teolog, istoric, membru al Academiei Române. S-a născut în localitatea Vad, județul Brașov. A urmat „Școlile Blajului”, apoi *De Propaganda Fide*, la Roma, unde a fost hirotonit și a devenit doctor în teologie (1882). Întors la Blaj, a predat religia și teologia dogmatică la Gimnaziul Greco-Catolic și la Seminar. În 1909 a devenit membru titular al Academiei Române, cu puțin timp înainte de sfârșitul neașteptat. A fost redactor la *Tribuna*, *Gazeta de Transilvania ș.a.*, în 1891 întemeind ziarul *Unirea de la Blaj*. Dintre valoroasele studii amintim: *Episcopul Ioan Inocențiu Klein (1728-1751)*, Blaj, 1900; *Ierarhia românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1904; *Episcopul Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici sau Istoria românilor din Ardeal și Ungaria*, Blaj, 1906. A colaborat și la realizarea *Enciclopediei române* a lui Corneliu Diaconovich, semnând câteva zeci de articole.

Augustin BUNEA

DIN ISTORIA ROMÂNILOR
EPISCOPUL
IOAN INOCENȚIU KLEIN
(1728-1751)

17

Ediție, note și studiu introductiv de
Ioan CHINDRIȘ și Niculina IACOB

EDITURA VREMEA
BUCUREȘTI
2022

CUPRINS*

<i>Cel dintâi român modern</i>	5
Bibliografie.....	41
<i>Notă asupra ediției</i>	51
	*
	* *
Prefață.....	61

Capitolul I

Vacanța scaunului episcopesc după moartea episcopului Giurgiu.....	67
Sinodul electoral din 4 iunie 1728	
Candidații sinodului electoral	
Directorul episcopiei vacante, A. Fitter	
Sinodul diecezan ținut de Fitter în novembre 1728	
Depărtarea lui Fitter din dieceză	
Treceri la neunire	
Românul David Maxai (Mariaffy)	
Ingerința episcopului Muncaciului asupra bisericii rom<ânilor>	

Capitolul II

Numirea episcopului Klein și activitatea lui în Viena ...	72
Numirea lui Klein și condițiile puse lui	
Date biografice despre Klein	
Hirotonirea, călugărirea și priconizarea lui	
Sfințirea lui întru episcop	
Mergerea lui la Viena	

* În ediția princeps, cuprinsul este plasat la începutul cărții. Din considerente redacționale, acesta a fost mutat la finalul cărții.

Numirea lui de baron și insigniile acestui rang
Întroducerea lui în beneficiul episcopesc
Jurisdicțiunea episcopului unit asupra Maramureșului
și Zărandului Paul Pater
Jurisdicțiunea episcopului de la Râmnic asupra neuniților
Împăratul dă lui Klein dreptul de a intra în Dieta
Întoarcerea lui Klein din Viena
Întronizarea lui în Făgăraș
Sinodul din 1732

Capitolul III

Strămutarea reședinței la Blaj, înființarea mănăstirii,
școalelor și bisericei catedrale 79

Prima cerere a episcopului Klein pentru mănăstire
Încercările episcopului I. Giurgiu pentru înființarea
unei mănăstiri
Proiecte pentru înființarea mănăstirii și clădirea
reședinței în Făgăraș
Stăruințele episcopului Klein în aceasta cauză a doua
oară în Viena
Schimbarea domeniului de la Gherla și Sâmbăta cu cel
de la Blaj
Proiecte pentru mănăstire și reședință în Blaj
Sinodul din 1738 în cauza mănăstirii
Contractul cu Martinelli pentru clădirea mănăstirii și
bisericei în Blaj
Diploma din 21 aug. 1738 pentru dotarea episcopiei și
mănăstirii din Blaj
Satul Blaj la 1736 și întemeierea orașului Blaj
Sinodul din 1739 în cauza clădirii mănăstirii
Greutățile cu încasarea banilor promiși de cler pentru
mănăstire
Cerculara din 21 aug. 1741 pentru încasarea banilor
de la cler pentru mănăstire
Plenipotențarea lui Csothár pentru încasarea banilor
pentru mănăstire de la unii preoți
Sinodul din 1742 în cauza banilor de la cler pentru
mănăstire

Temerile că dotațiunea episcopiei și mănăstirii nu este
statornică
Începutul zidirii mănăstirii și bisericei
Terminarea edificiului mănăstirii și bisericei

Capitolul IV

Klein pentru drepturile biserice și națiunii
române sub Carol VI 92

Diploma leopoldină a doua din 1701
Plângerile și cererile episcopului pe baza *Diplomei*
leopoldine
Decretul împăărătesc din 11 dec. 1732 în cauza
plângerilor episcopului
Întrarea episcopului în Dieta transilvană
Comisia de sub prezidiul lui Wallis în cauza românilor
Hotărârile comisiei de sub prezidiul lui Wallis
Cauzele cari împedecau înaintarea unirii
Episcopul merge a doua oară la Viena
Conferența Ministerială din 23 nov. 1734
Decretul împăărătesc din 23 nov. 1734 în cauza
plângerilor episcopului
Jurisdicțiunea episcopului asupra tuturor românilor și
a Zărandului
Comisia de sub Haller în cauza plângerilor episcopului
Operatul comisiunei de sub prezidiul lui Haller în 1735
Episcopul cere de la Curte să fie numnit consiliar în Guvern
Plângerea episcopului în contra hotărârilor comisiei
din 1735
Decretul împăărătesc din 24 oct. 1735
Cerculara Guvernului din 19 ian. 1736
Protestul episcopului contra acestei cerculare și
hotărârea Curții
Dieta din maiu 1736 și petiția episcopului
Comisia exmisă de Dietă în cauza plângerilor episcopului
Declarațiunea dietei din 1736 la plângerile episcopului
Plângerile episcopului în contra acestei diete
Decretul împăărătesc din 4 oct. 1736 și 1 iuniu 1737
Dieta din septembrie 1737

Dieta din noiembrie 1737
5 000 gălete de bucate plătite de cler pentru armată
Comisia Dietei sub prezidiul lui Toroczkaï în cauza clerului
Acuze în contra clerului
Dieta din 7 și 18 dec. 1737
Proiectul de împăcare al episcopului în dieta din 1738
Proiectul comisiunii în dieta din 1738
Ciurma din 1737 și 1738
Hotărâri favorabile ale împăratului Carol VI

Capitolul V

Klein pentru drepturile bisericești și națiunii române
sub domnia M<ariei> Tereziei 121
Neîncrederea lui Klein în Guvernul transilvan
Dieta din Pojon
Pregătirile episcopului pentru a merge a treia oară la
Viena
Piedecile la această călătorie
Sinodul din 1742
Episcopul merge a treia oară la Viena
Pertractările din Viena
Cererile episcopului, opiniunea Cancelariei Aulice și
replica episcopului
Memoriul clerului din august 1743
Conferența Ministerială din 17 aug. 1743
Rescriptul împărătesei din 9 sept. 1743
Plânsoarea episcopului din 25 nov. 1743 în contra
rescriptului din 9 sept. 1743
Episcopul se reîntoarce din Viena și prezentă
Guvernului rescriptul din 9 sept. 1743
Atitudinea Dietei față cu *Diploma leopoldină primă* din 1699
Dieta din 1744 și acțiunea episcopului într-însa
Protestele clerului, poporului și episcopului contra Dietei
Episcopul e citat la Viena în 15 iunie 1744
Episcopul, înainte de plecare, ține sinod în 6 iulie 1744
Episcopul pleacă la Viena în 23 iulie 1744
Promemoria episcopului înaintată la Curte

Capitolul VI

Apărarea comunelor și privaților din partea
episcopului Klein 184
Întreținerea episcopului în favorul Rășinarului
Întreținerea lui în favorul locuitorilor din Săcădate
Întreținerea lui în favorul comunei bis<ericești> din Sibiu
Întreținerea lui în favorul comunei bis<ericești> din Făgăraș
Întreținerea lui în cauza proprietății clerului din Oarda
Întreținerea lui în favorul unor particulari

Capitolul VII

Români deveniți nobili prin stăruința
episcopului Klein 189
Nobilitarea lui Toma Micul, fratele episcopului
Nobilitarea lui Dumitru, Oprea și Dănilă Muntiul
Nobilitarea lui Nicolau Tatul din Rășinari
Frații episcopului cer dominiul fiscal de la Comana

Capitolul VIII

Starea s<finte> uniri sub episcopul Klein 196
Părerea lui S. Clain și P. Maior
Conscripția de la 1733
Pedecile unirii
Progresele unirii
Cauzele pentru cari unii nu s-au unit
Cei neuniți erau supuși episcopului de la Râmnic
Ingerința patriarhului sârbesc

Capitolul IX

Starea bisericești sub episcopul Klein 201
Reședința episcopului
Venitele episcopului din dăjdii, pominoace, birșaguri
Vizitațiuni canonice
Vicarii generali, sinoadele diecezane
Consistoriul episcopului
Protopopii
Dotațiunea clerului
Scoalele iezuiților

Capitolul X

Klein și părinții iezuiți	208
Teologul George Regai și Nicolau Iánossi	
Teologul Iosif Balogh	
Raporturile prietinești ale episcopului cu teologii și cu părinții iezuiți	
Conflictul dintre episcop și iezuiți și cauzele lui	
Atitudinea clerului față cu teologul	
Memoriul episcopului din 1741 la Curtea din Viena contra teologului	
Clerul față cu teologul Balogh	
Episcopul nu poate scoate pe teolog din beneficiul episcopesc	

Capitolul XI

Căderea episcopului Klein și fuga lui la Roma.....	217
Ura celorlalte națiuni contra episcopului	
Meșteșugirile ierarhiei sârbești la 1735 contra bis<ericii> unite	
Călugărul Visarion Sarai	
Întrearea lui Visarion și a soților săi în Transilvania la 1744	
Părtinirea agitațiunii lui Visarion de autoritățile publice	
Arestarea lui Visarion și interogarea lui în Sibiu	
Efectele propagandei lui Visarion	
Bucuria celorlalte națiuni de succesele lui Visarion	
Raportul statului catolic și al substitutului comandantului de trupe despre propaganda lui Visarion	
Episcopul este citat la Viena pentru a da deslușiri în cauza lui Visarion	
Acuzele ridicate asupra episcopului pentru ținuta lui în sinodul din 6 iuliu 1744	
Acuzatorii episcopului	
Conferența Ministerială din 25 sept. 1744	
Comisia aulică pentru ascultarea episcopului	
Răspunsul episcopului înaintea comisiei aulice	
Fuga episcopului la Roma și dispozițiile luate de Curte	

Capitolul XII

Primele tractative pentru reîntoarcerea episcopului din Roma.....	240
Cererile episcopului către papa	
Informațiunile Curții către papa	
Moartea vicariului Pop de la Bia și numirea lui Aron	
Intervenirea nunțiului Paolucci la împărăteasa pentru reîntoarcerea lui Klein	
Scrisoarea lui Klein către Paolucci	
Aron trimite bani episcopului	

Capitolul XIII

Turburări religioase	251
Dispozițiile Curții și Guvernului transilvan pentru liniștirea spiritelor	
Estensiunea și caracterul turburărilor relig<ionare>	
Complicitatea autorităților cu aceste turburări	

Capitolul XIV

Vizitațiunea diecezei prin episcopul Muncaciului.....	257
Olsavszky vine în Transilvania	
Revolta din Păuca	
Propunerile lui Olsavszky pentru restabilirea uniunii	
Comisiunea aulică propune să nu se întoarcă episcopul Klein în Transilvania	
Decretele împărătesei din 15 april 1746	
Proclamația împărătesei către poporul român din 5 aprilie 1746	
Protectorii unirii	
Instrucțiune pentru protectori	
Raportul lui Olsavszky din iuniu 1746	
Decretul împărătesei din 14 oct. 1746	
Liniștirea spiritelor	
Emigrațiuni mari de popor în Moldova	

Capitolul XV

Nouă pertractări în cestiunea episcopului Klein și turburări interne în biserică.....	268
Întervenirea card<inalului> Albani în favorul episcopului	
Memoriul episcopului în cauza sa și a bisericii	
Împărăteasa cere abdicarea episcopului	
Episcopul afurisește pe teologul Balogh	
Vicariul Aron nu publică decretul de excomunicare	
Curtea din Viena secuestrează toate venitele episcopului	
Memoriul lui Balogh și decretul Curții din 18 iunie 1747	
Beneficiul episcopesc se liberează de sarcina de a plăti pe teolog	
Episcopul amenință pe teologul Pallovics cu afurisenie	
Papa Benedict XIV provoacă pe Klein să abdică	
Episcopul depune și excomunică pe vicarul Aron și pune în locul lui pe Nic<olae> Pop de la Balomir	
Curia Romană provoacă în mod solemn pe episcopul să abdică și-i interzice ieșirea din Roma	
Sinodul din Blaj de la 8 oct. 1747	
Turburările produse în biserică prin excomunicarea lui Aron	
Episcopul își revoacă excomunicarea dictată asupra lui Aron	
Sinodul din Sibiu de la 15 maiu 1748	
Deputații sinodului la Viena și gravaminele clerului	

Capitolul XVI

Nouă revoltă în contra unirii.....	314
Nicolau Balomireanul se lapadă de unire și agită poporul	
Faptele celor revoltați contra unirii	
Deputațiunea neuniților la Viena și la Sibiu	
Se încuartirează miliție în comunele revoltate	
Întreținerea Rusiei în favorul neuniților	
Vicarul Aron vizitează dieceza și liniștește spiritele	

Capitolul XVII

Abdicarea episcopului Klein.....	323
Mizeria în care ajunsese episcopul	
Stăruințele Curții din Viena prin cardinalul Albani pentru abdicarea episcopului	

Stăruințele Curții din Viena prin card<inalul> Mellini
Episcopul abdice în 7 maiu 1751
Împărăteasa M<aria> Terezia dispune să se țină sinod în Blaj
în cauza abdicării lui Klein și alegerii noului episcop

Capitolul XVIII

Ultimii ani și mormântul lui Klein	333
Un manuscris al episcopului	
Încercări pentru a pune pe Klein iarăși episcop	
Moartea, mormântul și epitaful lui Klein	
Încheiere	

Adaus. Documente

I. Gravaminele clerului din sinodul din Sibiu de la 15 maiu 1748.....	341
II. Scrisoarea M<ariei> Tereziei către Mellini, 25 april 1750.....	358
III. Mellini către M<aria> Terezia, 10 oct. 1750.....	361
IV. Maria Terezia către Mellini, 31 oct 1750.....	363
V. M<aria> Terezia către Mellini, 14 april 1751	365
VI. Actul prin care abdice episcopul, 7 maiu 1751.....	367
VII. Cerculara lui Klein către cler și popor, 5 august 1751	369
VIII. M<aria> Terezia către Secția cat<olică> din Guvern, 30 august 1751	371
IX. M<aria> Terezia către guvernatorul transilvan, 30 august 1751	373
X. Conscriptiunea românilor din 1733	377
XI. Un estras din conscriptiunea de la 1 oct. 1750	630
Indicele persoanelor.....	634

*

* *

<i>Note și traduceri</i>	639
<i>Glosar</i>	729

VACANȚA SCAUNULUI EPISCOPESC DUPĂ MOARTEA EPISCOPULUI GIURGIU

După moartea baronului Ioan Giurgiu de Patak, întâmplată în 29 octobrie 1727, scaunul episcopesc al Diecezei Făgărașului rămase vacant cinci ani, deși sinodul pentru alegerea noului episcop se întrunise la 7 luni după moartea aceluia episcop. Împăratul Carol al VI-lea, cu scrisoarea din 17 aprilie 1728, adresată Guvernului transilvan, rândui să se adune clerul românesc unit în sinod electoral, care să-i prezenteze 3 candidați pentru scaunul episcopesc³. Sinodul să întruni în Alba Iulia, în 4 iunie 1728⁴, în prezența episcopului catolic transilvan, Ioan Antalffy, care fusese numit comisar regesc la acest act, și a lui Adam Fitter, rectorul colegiului părinților iezuiți din Cluj, care, conform ordinului citat al împăratului, încă avea să fie de față. Aceștia, după deschiderea sinodului, descoperiră clerului bunăvoința părințească a Maiestății Sale față cu preoțimea și poporul unit și voința împăratului de a vedea completat scaunul episcopesc, astfel încât să se consolideze sânta unire și să se promoveze liniștea și mântuirea sufletească a clerului și poporului unit⁵. În sinod, părintele Fitter s-a nizuit a îndupleca clerul să-și aleagă între candidați și vreunul dintre tinerii crescuți în scoalele iezuiților. În chipul acesta ajunse între candidați, în locul al doilea, și Ioan

³ Nilles, *Symbolae*, p. 497.

⁴ W. Union. (Hofkanzlei Z. 20 ex. 1729).

⁵ Nilles, *Symb.*, p. 497.

UBRIS | We know books

Micu (Klein), care pe atunci studia teologia în Seminarul iezuiților din Tirnavia (Nagy-Szombat), în Ungaria, și încă nu era hirotonit nici măcar diacon. În locul prim a fost candidat Ioan Iosif Hodermarszky, care fusese episcop unit în Muncaciu de la 1707 până la 1715, și, după abdicarea sa, întâmplată în 1715, își luase titlul de arhimandrit bazilian al muntelui Csernek. În locul al treilea fu candidat Ladislau Hátos, parohul unit al Făgărașului, al cărui nume figurează și în sinodul de la 1728⁶.

Poate chiar împrejurarea că Ioan Micu (Klein) nu absolvasse încă teologia, și astfel încă nu putea fi numit episcop, iar ceilalți doi candidați nu erau potriviți pentru scaunul episcopesc al Făgărașului va fi îndemnat pe împăratul să primească propunerea ce i-a făcut-o Cancelaria Aulică Transilvană în 15 august 1728, ca până la numirea unuia dintre candidați să pună Biserica Greco-Catolică sub directoratul lui Adam Fitter. Pe acesta Cancelaria Aulică îl recomandă împăratului ca pe un bărbat blând, care, petrecând de mai mulți ani în Transilvania, cunoștea firea și moravurile clerului și poporului român.

Fitter ocârmui biserica unită cu putere episcopască preste un an și trei luni, în care timp, după mărturisirea colegilor săi iezuiți și a românului David Maxai, care pe atunci era curatorul clerului unit și asesor jurat al comitatului Doboca, și-a știut câștiga stima și iubirea clerului⁷.

Dintre actele mai însemnate săvârșite de directorul Adam Fitter, amintim aici sinodul ținut în 15-18 noiembrie 1728 în Cluj-Mănăstur, în casele ce le aveau acolo

⁶ W. Union, Nilles, pag. LXIX, I.M. Moldovan, *Acte sinod.*, t. II, p. 101.

⁷ Nilles *ib.*, I, p. 485. Episcopul Klein, în decretul său din 25 august 1747, nu era de această părere, căci zice: „Vacante sede presbiter jesuita Fitter propter prodicionis culpam per ecclesiae vicarium coercitus est”.⁸ (Protocolul de la Oradea, în copie la autorul).

părinții iezuiți din Cluj. Prezident a fost directorul Fitter, care a mai chemat lângă sine ca consilieri pe alți trei iezuiți: Ioan Gyalogi, Ioan Kiss și Paul Kolozsvári. De față au fost cei doi vicari generali episcopesci, dintre cari unul era protopop în Daia, celalalt în Juc, apoi 12 asesori ai scaunului episcopesc și vreo câțiva protopopi⁸.

În acest sinod s-a ivit mai întâiu ideea să se înființeze un seminar exclusiv pentru greco-catolici. Spre scopul acesta s-a hotărât să se înainteze la Curte un memorial, în care să se ceară ca averea rămasă după episcopul Giurgiu și confiscată de erariu să se cedeze pentru acel seminar. Actele sinodului ne mai arată că clerul, ca să se poată apăra de asupriri, își ținea un curator, pe David Maxai, un secretar, pe Francisc Boér, și un avocat, pe Francisc Hunyadi. Acestora însuși clerul le da leafă, fiind obligat fiecare preot a plăti spre scopul acesta florenul, care, dacă scaunul episcopesc nu ar fi fost vacant, l-ar fi primit episcopul. Pentru consolidarea sănții uniri s-au luat felurite dispozițiuni: popa Mailat din Șona, care agita în contra unirii prin scaunul Cohalmului, să fie înfrânat chiar și cu ajutorul poterei civile, episcopul Dositeiu din Maramurăș, care fusese hirotonit la neuniți și sfințea preoți pe cei ce mergeau la el din Transilvania, să fie oprit prin guvern de a mai face aceasta. Protopopul Nicolau de la Biia și parohul din Făgăraș, Ladislau Hátos, să facă cercetare asupra preoților neuniți sau trecuți la neunire, cari cu forța ocupaseră bisericile uniților. Preoții hirotoniți, după moartea episcopului Giurgiu, la neuniți⁶ și călugării cari îndemneau pe credincioși la neunire să fie opriți de la orice funcțiune preotească. Protopopii să adune preoții în sinoade eparhiale, să-i întărească în uniune și să-i învețe cum să-și împlinescă datorințele oficiului lor. Toți protopopii să-și viziteze districtele și

⁸ I.M. Moldovan, *Acte sinodale*, t. II, p. 101, Petru Maior, *Istoria bis.*, p. 93 și Nilles, *ib.*, p. 487.

cu această ocaziune să pedepsească pe preoții criminali, bețivi, bigami și pe cei ce suduiesc și grăiesc hulă, să facă dispoziții ca Sânta Liturgie să se țină în toate duminicile și sărbătorile, și pruncii să nu mai moară nebotezați. Ce privește scutițele preoților, s-a hotărât să se facă pași la guvern, ca fiii preoților întemnițați de diregătorii statului sau de proprietari să fie eliberați, iar preoții să fie scutiți de taxe, onorare, decime pentru domnii de pământ și de contribuțiuni și alte sarcini publice, cari apăsau numai pe iobagi. De aceste sarcini să fie scutiți și feții (crâsnicii sau paraclisierii), întocmai pecum erau scutiți cantorii și dascălii de ritul latin. Acestea arată că nimenea nu voia să știe în Transilvania de scutițele asigurate clerului prin diplomele împărătești.

Tot despre Adam Fitter se mai știe că în toată luna ținea o dată și, când putea, și de două ori consistor, la care chema pe unul sau altul dintre cei doi vicari generali, apoi cel puțin încă 10 protopopi și pe curatorul clerului, David Maxai,⁶ și împreună făceau judecată în afacerile disciplinare ale clerului.

Pe la sfârșitul anului 1729, părintele Fitter părăsi Transilvania spre a-și ocupa postul de rector al seminariului din Cașovia, iar dieceza Făgărașului, până la instalarea episcopului Klein (1732), fu ocârmuită de cei doi vicari generali episcopești și de teologul substitut, Emeric Görgei, și mai târziu de cel actual, George Regai⁹.

Vacanța scaunului episcopesc nicidecum nu a fost pricioasă sântei uniri. Mulți români părăsiră biserica unită și-și aduceau preoți neuniți de la episcopul sârbesc din Arad și de la episcopul neunit Dositeiu din Maramurăș¹⁰.

Trecerile acestea nu le putea împedeca nici directorul iezuit Fitter, nici zelosul român David Maxai, care se făcu latin, își schimbă numele în Mariaffi (fiul Mariei)

⁹ Nilles, *Symb.*, I, p. 507.

¹⁰ W. Union, Hofkanzlei Z., 69-1728.

și, atât în postul de secretar guvernial, unde ajunse în 23 martie 1729, cât și în înaltul oficiu de comite suprem al comitatului Clujului, în care-l aflăm pe la anul 1746, a stăruit din toate puterile sale pentru propagarea unirii.

Cauza pentru care românii se înstrăinau de unire era, între altele, și teama că vor ajunge cu totul sub jurisdicțiunea episcopului latin transilvan. Încercări se și făcură în direcțiunea aceasta și, dacă ele nu au dus la rezultat, este de a se mulțami împrejurării că episcopul latin transilvan Antalffy muri în 20 iuniu 1728.

Tot pe timpul vacanței scaunului episcopesc, George Bizanczy, episcopul unit rutean al Muncaciului, voia să-și estindă jurisdicțiunea sa și asupra bisericii românești din Transilvania.

Deja începuse a sfinți preoți și pentru români, deși numărul preoților era mai mare decât cerea trebuința. Împăratul Carol al VI-lea însă interzise acestui episcop orice amestec asupra bisericii românești¹¹. Dar câțiva ani mai târziu, pecum vom vedea, Maramurășul ajunse totuși sub jurisdicțiunea episcopilor de la Muncaci.

¹¹ W. Union, Hofkanzlei Z., 20 din 1729.

NUMIREA EPISCOPULUI KLEIN ȘI ACTIVITATEA LUI ÎN VIENA

Dintre cei trei candidați aleși în sinodul de la 4 iunie 1728, Ioan Hodermarszky muri la începutul anului 1729¹². Însă îndată se aflară în locul lui alți doi străini, cari lăcomiră la scaunul episcopesc al bisericii românești: Macariu Musachi, care se numea episcop titular al Seleuciei, și Stefan Vajnovicz, care se numea vicar general între sârbi. Împăratul Carol nu reflectă la aceste persoane străine, ci, la propunerea Conferenței Ministeriale din 25 februar 1729, în aceeași zi, numi pe Ioan Klein nu numai episcop, ci și consilier al său. Tot atunci hotărî împăratul ca pe viitor, în sinoadele electorale ale clerului unit, să fie de față și un mirean, și anume un consilier catolic din Guvernul transilvan, iar Cancelaria Aulică să-i propună totdeauna câte 3 indivizi, dintre cari el să poată numi pe unul. Despre numirea lui Klein, împăratul aviză, tot în 25 februar 1729, și pe pontificele roman, rugându-l să întărească numirea aceasta și să dea episcopului bulele papale fără de taxe, iar Guvernul transilvan căpătă ordin ca pe noul episcop să-l introducă în beneficiu și oficiu, dându-i tot scutul și asistența de lipsă¹². În Diploma împărătească de numire, care se spedă episcopului numai în 12 iuliu 1729, se pun acestuia mai multe condițiuni: să fie supus și credincios pontificelui roman și monarhului; să atârne în cele spirituale de arhiepiscopul din Strigon, pecum este prescris în Diploma împăratului Leopold din 19 martie

¹² W. Union.

1701, să-și țină teolog în conformitate cu aceeași Diplomă, să păstreze sânta unire cu Biserica Romano-Catolică în toate punctele și clauzulele ei¹³.

Ioan Klein se născu în Sad, scaunul Sibiului, la anul 1692.¹⁴ Numele familiei sale a fost *Micu*, iar numele germân *Klein* și l-a luat mai târziu. Despre studiile lui numai atâta se știe până acum,¹⁴ că mai mulți ani a fost alumn al seminarului părinților iezuiți din Tirnavia (Nagy-Szombat), în Ungaria, unde cardinalul L. Kolonits făcuse pentru 12 tineri greco-catolici o fundațiune de 26 mii floreni, parte din ereditatea episcopului Jany de la Sirmiu, parte din o donațiune a sa proprie¹⁴. Aci era să se facă și iezuit, dar după un an de noviciat se lăsă de acest gând.

Fiindcă Klein nu-și terminase studiile, mai rămase în seminar până în iuliu 1729, când, la ordinul împăratului din 12 iuliu aceluiași an, intră în mănăstirea greco-catolică ruteană a Sântului Nicolau din Muncaciu, spre a se călugări și a se pregăti pentru hirotonire. În 23 septembrie 1729, fu sântit preot de episcopul rutean George Genadie Bizanczy în biserica greco-catolică din Pócs, numită a „Preacuratei lăcrămătoare”. După un an de noviciat, în 25 septembrie 1730, Klein făcu profesiunea monahală în ordul călugăresc al Sântului Vasile și-și luă numele de *Inocențiu*. Nu mai lipsea acum decât preconizarea pontificelui roman, pentru ca Inocențiu să fie consacrat episcop. Aceasta însă întâmpină unele greutăți, deoarece Klein abia își terminase studiile și nu funcționase nici măcar o zi în vreun oficiu public bisericesc, pe când de la candidații de episcopi se cere, pe lângă pietate, doctrină, prudență, moravuri bune, încă și experiență îndelungată, merite câștigate în oficii bisericești și deprindere în ordurile sacre primite mai înainte. Dificultățile acestea le înlătură cardinalul spaniol Cienfuegos, care,

¹³ I.M. Moldovan, *Acte sinodale*, t. I, p. 177.

¹⁴ Nilles, *ib.*, pag. 29 și 362.

petrecând mai mult timp în Viena, făcuse aci cunoștință cu episcopul Giurgiu și din rostul acestuia primise multe informațiuni despre starea bisericii și națiunii române. Numitul cardinal, față cu dificultățile ivite, zicea că după ce episcopul, în sensul *Diplomei leopoldine* din 19 martie 1701, trebuie să-și țină teolog, care să-l ajute cu sfatul în toate afacerile de guvern bisericesc, dieceza nu va suferi nimica prin preconizarea episcopului Klein. Astfel, în consistoriul papal din 11 septembrie 1730, la propunerea lui Cienfuegos, Klein fu preconizat și, după 2 zile (13 sept.), i s-au dat și bulele obicinuite. Curând după aceea, în 25 octombrie st<il> v<echi> (5 novembre st<il> n<ou>) 1730, Klein fu consacrat episcop în Mănăstirea Sântului Nicolau din Muncaciu, prin punerea mânilor episcopului Bizancy, și tot atunci depuse și jurământul de fidelitate cătră papa, în mâinile aceluiași episcop, fiind de față și teologul Emeric Görgei¹⁵.

Hurmuzaki¹⁶ susține că episcopul Klein, îndată după consacrare, pe la sfârșitul anului 1730, își ocupă scaunul episcopesc și începu a cutriera dieceza sa din comună în comună, propagând sânta unire. Aceasta aserțiune este neîntemeiată, deoarece episcopul fu introdus în scaunul său episcopesc numai în 28 septembrie 1732, și înainte de instalare nu a putut să ieie în mâinile sale frânele guvernării bisericii sale. Unde a petrecut dară episcopul timp de 2 ani, de la consacrare până la instalare? Este probabil că episcopul și după consacrare va fi mai petrecut câtva timp în Muncaciu, lângă episcopul Bizancy, spre a se iniția în guvernarea bisericească, în care el nu avea nicio praxă, fiindcă fusese înălțat la treapta înaltă a episcopiei de pe bancele scoalei. De altă parte, din decretul împăratului Carol din 11 decembrie

¹⁵ Nilles, *ibid.*, pag. 503 și W. Union. Datele de la Șincai, *Hr.*, a. 1728 în unele privințe sunt greșite.

¹⁶ *Fragmente*, 101.

1732¹⁷ și din actele ce se citează în colecția Bibliotecii Bruckenthal din Sibiu, se vede apriat că episcopul a fost în persoană și la Viena înainte de instalare. Considerând apoi că între anii 1729-1730 episcopul înaintase la Curte 8 memoriale în afacerile bisericii și națiunii române și că acele memoriale au fost pertractate și în Conferența Ministerială, este probabil că episcopul a petrecut mai mult de un an și jumătate în Viena spre a solicita rezolvirea cererilor sale și a da informațiunile și deslușirile de lipsă.

Dar să vedem ce a făcut episcopul în Viena. Klein pripepu că numai așa poate consolida unirea, dacă românii uniți în toată privința să vor bucura de toate favorurile și beneficiile cari le aveau catolicii de ritul latin. Fiindcă însă episcopii latini din Transilvania căpătau titlul de baroni deodată cu numirea lor, episcopul Klein se rugă de împăratul să-l ridice și pe el la acest rang. Împăratul ascultă această cerere și, prin Diploma sa din 5 septembrie 1729¹⁸, dădu lui Klein titlul și rangul de baron cu insigniile: un scut militar, care în partea din jos avea o diademă regească și două aripi de vultur, iar în partea deasupra o cruce de aur *distinctis arcolis*;¹⁹ din sus de scut era un coif militar acoperit de o altă diademă regească, care era așezată între mitră și toiagul arhieresc¹⁹.

Văzând episcopul că afacerile sale și ale bisericii pretind ca el să petreacă mai mult timp în Viena, să rugă de Curte să dispună transpunerea domeniului episcopesc la un plenipotențiat al său încă înainte de ce el și-ar ocupa scaunul episcopesc. Această cerere la început întimpină unele greutăți, deoarece Camera Aulică deja pe atunci stăruia pe lângă episcopul să abzică de domeniul de la Gherla în favorul națiunii armene, asigurându-l că va

¹⁷ Nilles, *ibid.*, pag. 512 și 513.

¹⁸ W. Union, Hofkanzlei Z. 111 et 1731.

¹⁹ W. Union.

URBIS | We know
back

căpăta ca despăgubire alt dominiu tot așa de mare. La aceasta episcopul nu să învoi, căci în bula papală de la 1721, prin care se canonizase dieceza Făgărașului, era apriat numit dominiul de la Gherla ca dotațiune episcopescă și astfel episcopul crezu că nu este în interesul bisericeii să facă vreo abatere de la acel act fundamental. În urma acestora, Curtea dede ordin ca toate clenodiile episcopești, dominiul de la Gherla și satul Sâmbăta de Jos să se resigneze plenipotențiatului episcopesc Paul Pater²⁰, ceea ce Camera Aulică a și dus în deplinire la începutul anului 1731.

Klein stărui mai departe în Viena ca jurisdicțiunea episcopului rutean de la Muncaciul să nu se estindă și asupra Maramureșului, ci acest comitat să rămână sub jurisdicțiunea episcopului Făgărașului, pecum fusese pe timpul mitropolitului Atanasie. În cestiunea aceasta, recurse episcopul și la Scaunul Apostolic. Afacerea abia s-a terminat la 1733, când Dieta transilvană a ridicat la putere de lege hotărârea împăratului Carol VI-lea, în sensul căreia, comitatele Solnocul de Mijloc și Crasna, cu districtul Chioarului (Kövár), aveau să treacă întregi la Transilvania, iar din comitatul Zarandului să se țină de Transilvania numai o parte, care adecă înclina spre această țară, apoi Maramureșul întreg, împreună cu partea aceea a Zarandului, care înclina spre Ungaria, să se încorporeze la acest regat. Prin această hotărâre, Maramureșul cu românii de acolo ajunse sub jurisdicțiunea

²⁰ Acest Paul Pater, în sinodul de la 1732, figurează ca notar, iar în actul prin care Dieta din Sibiu, din 20 martie 1723, a primit sancțiunea pragmatică, este subscris „Civitatis Claudiopolis senator et deputatus”.⁽¹¹⁾ Este probabil că el era român, căci tot în actul acesta erau subscrise și alți nobili români, și anume: *Iosephus Boér* de Nagy-Berivoj, „*Suae Majestatis Sacratissimae rationum fiscalium in Transylvania exactor et regalista*”,⁽¹²⁾ și *Vojlai Sorbán Gábor*, „*districtus Fogaras juratus assessor et deputatus*”.⁽¹³⁾

episcopului Muncaciului, iar între episcopul unit al Făgărașului și cel sârbesc neunit al Aradului se iviră îndelungate neînțelegeri cu privire la jurisdicțiunea lor asupra Zarandului și în special asupra districtului Halmagiului. (W. Union).

Pentru ca să poată consolida unirea, episcopul Klein ceru de la Curte și, mai târziu, și de la Guvernul transilvan ca toți preoții din Transilvania, fie uniți, fie neuniți, să fie supuși jurisdicțiunii sale, și astfel să înceteze cu totul jurisdicțiunea episcopului *de la Râmnic, din Valahia austriacă*, asupra românilor neuniți. Compania grecească din Transilvania nu voi însă nicidecum să se supună episcopului, iar pe românii din Brașov, încă și pe la anul 1735, îi aflăm sub jurisdicțiunea episcopului de la Râmnic, pecum să va vedea mai jos. (W. Union).

Tot în Viena, episcopul s-a plâns la împăratul că în Dieta Transilvaniei erau reprezentate numai cele 3 națiuni aliante și privilegiate, ungurii, săcuii și sașii, și cele patru religii recepte, romano-catolicii, calvinii, luteranii și unitarii, iar românii nu aveau pe nimenea care să le reprezinte interesele și să-i apere. Împăratul ascultă și această plânsoare și, prin decretul său din 11 decembrie 1732, adresat Guvernului transilvan, rândui ca episcopul unit, baronul Klein, să aibă loc și scaun potrivit cu caracterul său și vot între Staturile și Ordinile țării, atât în dietele transilvane, cât și în congrese publice. Deodată, porunci împăratul ca în proxima dietă, convocată prin același decret, episcopul să fie introdus în forma legală în ședință. (W. Union).

După ce episcopul incamină pertractări și cu privire la înființarea unei mănăstiri pentru călugări baziliani de rital grecesc și pentru zidirea unei reședințe episcopești și după ce înaintă mai multe cereri cu privire la drepturile politice și civile ale clerului și poporului român, se întoarse din Viena în Transilvania spre a-și ocupa scaunul episcopesc. Întronizarea lui, conform hotărârii